

Workshop om remiss för riskbedömning

Den 26 januari höll Nätverket Renare Marks en workshop om Naturvårdsverkets remissversion av vägledning och beräkningsmodell för riskbedömningar. Intresset var stort och arrangemanget drog över 70 personer i en blandad skara av entreprenörer, myndighetspersoner, problemägare och konsulter.

Under förmiddagen hölls ett antal föredrag som introduktion till efterföljande gruppdiskussioner. Mark Elert från Kemakta som varit konsult i arbetet med framtagandet av den nya modellen presenterade tankarna bakom den nya modellen samt användningen i dagsläget. Budskapet var att detta är en remissversion och om den används skall den användas med eftertanke och försiktighet. Hans Söderström från Markkontoret i Stockholms stad gav några storstadsperspektiv på arbetet med förorenad mark kopplat till efterbehandling i samband med bostadsbebyggelse och miljöperspektiv. Bertil Engdahl från Miljöförvaltningen i Stockholms stad presenterade sina remissvar som bland annat behandlade modellens användbarhet och tillämpning för mark i storstadsregioner och samverkans effekter. Mikael Eriksson från Structor och Anders Bank från Golder Associates presenterade en sammanställning av remissyttranden som förberedelse för eftermiddagens gruppdiskussioner där frågeställningarna baserades på de 12 mest återkommande synpunkterna från remissvaren. Dagen avslutades med en paneldebatt där alla de synpunkter och önskemål som framkommit under workshopen summerades. Dokumentationen från denna kommer att vidarebefordras till naturvårdsverket och Nätverket Renare Mark kommer att föreslå ett möte med Naturvårdsverket för att fortsätta diskussionerna om riskbedömning

Paneldebatt – sammandrag av alla synpunkter och önskemål som framkom

Vägledningen för riskbedömning och beräkningsmodellen

Vägledningen för riskbedömning och beräkningsmodellen bör ej ligga i samma dokument. Modellen och vägledningen har olika tidsperspektiv. Vägledningen lever längre medan modellen kommer att behöva tätare uppdateringar, vilket motiverar en uppdelning.

Gör klart delen om generella riktvärden och skicka ut den så att den kan börja användas. Detsamma bör göras med vägledningen för beräkning av platsspecifika riktvärden och beräkningsmodellen. Jobba vidare med vägledningen för riskbedömning och låt den vara ett levande dokument.

Beräkningsmodellen borde ej ha släppts ut då det är ett arbetsverktyg på remiss. Den borde ha testats av remissinstanser innan. Det stor risk att modellen används felaktigt. Workshopen säger ”Använd ej remissversionen, den är ej klar än.”

Det behövs en överensstämmelse i dokumenten så motstridiga eller felaktiga uppgifter ej finns.

Förslag till expertgrupp

I Sverige finns ingen institution som är remissinstans till NV som de har i andra länder, jämför t.ex. Finland, Holland och Belgien som har starka miljöinstitut. Vägledningen svårtillgänglig för dem som inte har specialkompetens inom förorenade områden och lättillgängligare versioner är svårt att få till. Det behövs en grupp, kompetenscentrum eller referensgrupp, som kan ta vara på vidareutveckling av riskbedömningsarbete, utveckling av kunskap samt uppdatering av vägledningar och databaser. Gruppen bör även kunna svara på frågor om riskbedömning samt medverka i kommunikationen med Naturvårdsverket för att driva arbetet med riskbedömning i Sverige framåt.

Internationellt finns referensgrupper som granskar arbetet med vägledningar (t.ex. i Holland). Referensgrupper har fördelen att det tar bort lite motstridigheter men nackdelen är att det tar tid att få fram riktlinjer.

Kanske bör man ha en mer bestående grupp – en stående ”advisory board” för fler frågor än riskbedömning. Personer i gruppen kan bytas ut i gruppen efter behov. Både experter och generalister behövs i referensgruppen för att få bredare perspektiv.

Hur får vi ut kunskap till alla som jobbar med dessa frågor? Vi kan inte förvänta oss att alla ska kunna alla aspekter och alla kan inte läsa in allt och det behövs någon att fråga, jämför t.ex. Kemikalieinspektionen som har ett journummer.

En kompetensgrupp hos den centrala myndigheten är önskvärt. NV lägger ut uppdrag på konsulter när det gäller riskbedömningar men myndigheten bör själv ha merparten av den här kunskapen. Råd finns för andra myndigheter men ofta är det så att ingående personer jobbar med annat och har fullt upp och kan ej stå till förfogande när det väl behövs. Det måste finnas resurser för gruppen ska kunna vara tillgänglig. Arvoderade lösningar ökar möjligheterna.

Det finns alltså två spår: Kompetensgrupp på NV respektive en extern ”advisory board”.

Fortsatt arbete med vägledningar

Vägledningar är levande dokument som behöver regelbunden uppdatering efter ny kunskap. Även andra myndigheter eller organisationer bör vara inblandade t.ex. Socialstyrelsen och Kemikalieinspektionen. För att få fokus på exponering i byggnader kan t.ex. Boverket involveras. Det internationella/EU-perspektivet bör också beaktas. Bland remissvaren finns expertis som kan användas för att gå vidare, t.ex. från Socialstyrelsen.

Processens helhet

Skilj på riskbedömning och riskvärdering, det är inte samma sak. Bedömningarna ska göras separat. Separera grupper för bedömning och värdering för att renodla riskbedömningsreferensgrupp. Ett förslag är att låta konsulterna göra riskbedömningen och myndigheten värderingen. Vem har idag beslutsmandat var i processen när det råder förbistring om t.ex. vad som är bedömning respektive värdering?

Bredda diskussionen, alla frågor om mark, vatten, luft m.m. måste hanteras tillsammans. Inte bara en fastighet eller en jord, utan ofta är problemet sammansatt av mark, vatten, byggnader etc. Man kan inte bedöma mark separerat från vatten och sediment. Vi behöver jobba vidare och ta fram något bättre bl.a. med hjälp från utlandet. Vissa utvecklingsprojekt finns inom Hållbar Sanering. Vi måste även lära oss mer om ekotox. Ekotox styr mycket i bedömningen, men vad har vi för kunskap om något som styr så mycket?

I värderingssteget i den fortsatta processen efter riskbedömning är utförd bör även samhällsansvarsresonemang ingå. Marksaneringsfrågor måste sättas in i samhällets perspektiv och få in ekonomiska resonemang i ett tidigt skede.

Konkreta förslag

- Vi behöver någon expertis vi kan ringa!
- Öka samarbetet mellan SGF och NRM.
- Skapa en kompetensgrupp som kan hyras in.
- NRM får i uppgift att ordna ett möte med NV och diskutera hur vi går vidare med konkreta lösningar. Synpunkterna från idag vidarebefordras.
- Uppföljning av arbetet med vägledning för riskbedömning med NRM-arrangemang i höst, gärna i samarbete med NV.

Budskap till Naturvårdsverket

- Kompetensstöd behövs, antingen hos NV eller externt.
- Granska och uppdatera vägledningen så att data, värderingar etc. stämmer överens.
- Uppdateringar bör dokumenteras.

- Separera dokumenten.
- En remissversion borde inte användas för att fatta beslut på. Använd ej remissversionen skarpt!
- Beräkningsmodellen är viktig att ha tillgång till, se till att det kommer ut en version som kan användas.
- Delen om generella platsspecifika riktvärden samt beräkningsmodellen kan göras klart. Kalla den beräkning för platsspecifika riktvärden. Vägledningen bör vara ett levande dokument att jobba vidare med.
- Olika tidsperspektiv för modell och vägledning. Modell uppdateras oftare – alltså separera dokumenten.
- Vi bör ha en regelbunden utbildning i användning av beräkningsmodellen.

Sammanfattning av gruppdiskussioner:

1. Skall man mäta eller räkna ut exponeringen?

Utveckla metoder för att möta ett internationellt perspektiv.

Exponering – var försiktig med enskilda mätresultat.

Vägledningen bör vara positiv till att mäta exponering (hälsoaspekter och biologiska effekter), då detta leder utvecklingen framåt och att kunskaperna höjs, annars riskerar Sverige hamna på efterkälken.

Varningstexter bör dock också infogas. Biologiska tester bör förses med riktvärdena också, dvs. vad är t.ex. en acceptabel störning.

2. När är modellen ändamålsenlig?

Modellen fungerar för en förorening i ytlager men ej för blandföroreningar och storstäder. Önskvärt att uppmätta data och grundvattentransport kan läggas in.

Det står tydligt när modellen är tillämplig. Ser förhållanden annorlunda ut skall kompletteringar göras, men hur? Vilka andra modeller finns för kompletteringar?

För att använda modellen behövs goda kunskaper, användaren måste vara väl insatt i ämnet, annars finns stor risk att fel siffror används och ger då ett felaktigt resultat.

3. Är platsspecifika riktvärden och riskbedömning samma sak?

Enat **NEJ** från samtliga grupper!!

Fördjupad riskbedömning likställes ofta (felaktigt) med platsspecifika riktvärden. Begreppen måste hållas isär. Det läggs för mycket fokus på vad det FÅR vara eller borde få vara och inte vad det ÄR.

Vi utgår ifrån vad miljön tål istället för att utgå ifrån föroreningen. Då är det farligt att använda platsspecifika riktvärden, man hamnar ofta fel i diskussionerna. För att komma dit man ska bör man veta var man är. Undersök istället hur situationen (exponeringen) ser ut utifrån de förhållanden som råder idag.

Kan vi ta bort KM och MKM, benämningarna är förvirrande? Man talar ofta om multiplar av MKM, men vad är t.ex. 6 MKM och vilka parametrar pratar man om?

Hur mäter man påverkan på människor? Finns inga metoder för mäta eller beräkna den toxicitet som vi utsätts för. Återigen hamnar man i diskussion om hur det ska vara och inte hur den verkliga exponeringen ser ut.

Kanada räknar framlänges utifrån halter. Vad får recipienten? Jämför med tox-data. Vi räknar baklänges, vad tål miljön osv. Vi tar ej hänsyn till halfördelningen i jordvolymen.

Börja med att identifiera vilka risker man har med den förorenade jorden man har, och därifrån beräkna belastningen, effekter och konsekvenser.

Vi måste ha flera olika metoder. I små områden gör man på ett sätt, i större områden på ett annat. Utred åtgärder och se på dess möjligheter till riskreducering. I små områden kan riktvärden räcka men

i större områden med blandade föroreningar och olika föroreningsnivåer behövs andra sätt att bedöma riskerna för att ta fram åtgärds mål.

Generella riktvärden är bra för en första gallring, då är nya modellen bra och transparent, men gäller för jord. Hänvisning till andra modeller för vatten, nivåer etc. Hur får vi fram/får acceptans för nya modeller. Vi kan inte vänta på fler vägledningar – det är vi som ska jobba med detta och får utgå ifrån det som finns.

Utgå ifrån den faktiska exponeringen. Man gör bedömningar av olika skäl, risken som beaktas behöver anpassas till områdesanvändningen. Använd olika angreppssätt beroende på hur marken ska användas.

4. Hur riskbedömer man förorening som ligger en bit under markytan?

Finn möjlighet att bedöma risken på djupet. Det bör finnas möjlighet att lämna kvar förorening – det går inte praktiskt att sanera på alla djup.

5. Skall man beakta nationella miljömål, försiktighetsprincipen m m i riskbedömningar?

Riskbedömning ska vara vetenskapligt baserad på den kunskap som finns idag. Lägg inte in värderingar, lämna miljömål och prioriterade ämnen åt sidan. Modellen bör så långt som möjlig vara fri från värderingar – försiktighetsprincipen är redan invänt i toxdata i modellen och gör att vissa värderingar kommer in ändå. Miljömål kommer in i riskvärdering.

6. Hur skall man kvantifiera riskerna med ett förorenat område?

Det går att matematiskt beräkna storleksmässig exponering för olika ämnen, dvs. riskkvoter.

7. Vilket tidsperspektiv skall man beakta i riskbedömningen?

Vi måste titta på de risker vi har idag för den användning vi har idag. Gör om bedömningar vid förändrad markanvändning. Vilken användning ska vi ha för området? "Fit for use" för den närmaste framtiden. 1000-årsperspektivet är orimligt, tidsperspektiv motsvarande 30-50 år, jmf ålder på byggnader, är mer realistiskt.

Modellen är lämpligast för ett kort tidsperspektiv. Hänsyn tas ej till nedbrytning eller effekter av detta. För mark är kortare perspektiv bättre. Bra att beakta ett längre tidsperspektiv (mer än 1 generation) för grundvatten. Annat tidsperspektiv ska beaktas för t ex grundvatten och ytvatten än för människor i en stad.

8. Vilken är den största osäkerheten i en riskbedömning?

Det är omöjligt att svara på, det har inte gjorts någon analys av detta. Det finns många osäkerheter.

Hur vi uppfattar riskkedjan varierar beroende på uppfattning.

Genom känslighetsanalys för stokastiska parametrar kan man se hur parametrarnas osäkerheter påverkar modellen. Modellosäkerheter – man kan göra mycket fel.

Konceptuella osäkerheter – inga bra metoder att utvärdera deras betydelse, t ex tas hänsyn bara till en recipient även om fler finns.

9. Hur hanterar man samverkans effekter, hur gör man den samlade riskbedömningen?

Man undviker den typen av bedömningar. Synergieffekter bedöms inte. Detta är svårt och nästan omöjligt!

12. Hur bör arbetet med vägledning för riskbedömning av förorenade områden fortsätta?

- ”Bena ut och förenkla beskrivningen”
- Skilj på hälso- och miljöriskbedömning.
- Bedömning av ekotox borde utvecklas.
- Platsspecifik bedömning borde vara det normala förfarandesättet.

- Komplettering av bedömning av föroreningar i sediment och grundvatten behövs.
- Referensgrupp med flera utomstående experter och generalister.
- Beskrivning på hur uppdateringar skall göras.
- Frågan är om NV har resurser och maktar med arbetet?
- Beräkningsarket med manual bör göras klart och skickas ut.
- Vägledningen för riskbedömningen behöver fortsatt bearbetning.
- EU-perspektiv måste tas.
- Vägledningen måste vara ett levande dokument som kan förändras allteftersom ny kunskap kommer fram.
- Fler myndigheter bör kopplas in i arbetet, t.ex. Socialstyrelsen och Kemikalieinspektionen.